

У статті розглянуто проблему розвитку творчого мислення молодших школярів, проаналізовано зміст основних методологічних підходів в психолого-педагогічній та філософській науках щодо організації навчально-виховного процесу початкової школи з метою виховання творчої особистості дитини, обґрунтовано доцільність їх використання. Зроблено висновок, що дані положення зумовлюють взаємини вихователів та вихованців, роль самих дітей в цьому процесі, володіють високою методологічною цінністю у відношенні вибору ракурсів методичного забезпечення розвитку творчого мислення учнів початкової школи.

Ключові слова: діяльнісний підхід, компетентнісний підхід, принцип культуровідповідності.

В статье рассмотрено проблему развития творческого мышления младших школьников, проанализировано содержание основных методологических подходов в психолого-педагогической и философской науках относительно организации учебно-воспитательного процесса начальной школы с целью воспитания творческой личности ребенка, обосновано целесообразность их использования. Сделано вывод о том, что данные положения обуславливают взаимоотношения воспитателей и воспитанников, роль самих детей в этом процессе, обладают высокой методологической ценностью в отношении выбора ракурсов методического обеспечения развития творческого мышления учащихся начальной школы.

Ключевые слова: деятельностный подход, компетентностный подход, принцип культуросообразности.

The article deals with the problem of developing creative thinking of younger pupils; the contents of main methodological approaches in psycho-pedagogical and philosophical sciences on the organization of educational process of primary school to foster a creative child is analyzed; expediency of their use is substantiated. It is concluded that these provisions determine the relationship of educators and students, the role of the children themselves in the process, have a high methodological value regarding the choice of perspectives of methodological support for developing creative thinking of elementary school students.

Keywords: activity approach, competence approach, principle of culture compliance.

УДК [373.3091.31:004.9]:78

С.В. Мальов
м.Вінниця, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ АКТИВНО-ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОЦІ МУЗИКИ

Постановка проблеми. Характерною прикметою сучасності у професійно-педагогічній підготовці вчителів є підвищення їх загальнонаукового та загальнокультурного рівня, активізація освітньої та художньо-творчої діяльності, зростання наукової компетентності. Принципово новим є підхід до формування педагогічних якостей учителів на основі запровадження у навчально-виховний процес досягнень сучасної техніки, розширення можливостей і способів отримання наукової інформації, пошуку інформаційно довершених методів навчання учнів у стінах загальноосвітніх навчальних закладів.

У розв'язанні поставлених перед педагогічною освітою проблемних завдань важливу роль відіграє курс музичного виховання як дисципліни, що має велике значення в професійному становленні майбутнього вчителя початкових класів. Опанування студентами методикою музичного виховання передбачає усвідомлення ними психолого-педагогічних чинників мистецького впливу на дитину, розширення спеціальних музичних знань, ознайомлення з алгоритмами організації музичної діяльності учнів.

Нові резерви употужнення музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів містить упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як альтернативи традиційним формам організації навчальної діяльності. Це співзвучно необхідності введення сучасних інформаційних засобів у навчально-виховний процес школи першого ступеня. Активні пошуки якісно нових форм, методів комп'ютерної освіти учителів початкових класів об'єктивно зумовлені великою зацікавленістю пересічного учня комп'ютером, невичерпною різноаспектною інформацією, яку нині може надати персональний

комп'ютер.

Метою нашої роботи є вивчення та дослідження навчально-виховного потенціалу навчання з використанням ІКТ як засобу розвитку активно-творчого мислення учнів початкових класів на уроці музики.

Аналіз попередніх досліджень. Ще у 70-х-на початку 80-х років прихильники комп'ютеризації навчання (Р. Аткинсон, Р. Ганьє, Г. Дрейфус, М. Загоруйко та ін.) констатували той факт, що комп'ютери впевнено входять в освіту дитини [1; 2]. Вже у 80-ті роки Ю. Бабанський прогнозував, що комп'ютер буде і методичним помічником учителя. Він допоможе в довідково-бібліографічній роботі, в підборі вправ, в отриманні додаткової інформації про новини науки і техніки. За допомогою ЕОМ можна проводити диктанти, контрольні роботи, перевіряти графічну грамотність школярів [2, с. 61].

Сучасний вітчизняний і зарубіжний досвід доводить, що комп'ютер можна успішно застосовувати під час вивчення різних навчальних курсів, зокрема, шкільних дисциплін гуманітарно-естетичного циклу. За допомогою ігрових методів, використовуючи можливості відео- та аудіо- можливостей комп'ютера, з'являються нові перспективи значного підвищення ефективності засвоєння різноманітних знань.

В основу комп'ютеризації навчання можуть бути покладені фундаментальні психолого-педагогічні теорії і концепції — П. Гальперіна, Р. Гуревича, Д. Ельконіна, Г. Костюка, Т. Кудрявцева, О. Матюшкіна, Ю. Машбиця, Н. Менчинської, Л. Проколієнко, Н. Тализіної, та ін. Дослідники переконливо доводять, що в першу чергу під час навчання з використанням ІКТ необхідно забезпечувати засвоєння змісту знань (матеріалу курсу), способів його вивчення (логічні дії, операції, тип мислення тощо). Тому найперше, на їхню думку, перед учителем слід ставити завдання щодо виокремлення і усвідомлення основних способів розв'язування навчальних задач, встановлення співвідношення між ними. Результатом такого навчання має стати високий рівень опанування матеріалом, коли учень засвоює істотні ознаки і функції розглянутого об'єкта, може визначити місце кожного з них у наборі засобів, чітко уявляє умови їх застосування [7, с. 18].

В останні десятиліття посилився інтерес до ІКТ у представників музичної педагогіки (О. Балабан, В. Козлін, О. Чайковська, В. Штепа, В. Янкул та інш.). Педагоги-музиканти переконані, що застосування ІКТ на уроках музики відкриває нові резерви та перспективи розвитку творчої особистості учня. Завдяки цим технологіям виникають принципово нові підходи до підвищення інформативності окремих базових знань, що формуються на основі єдності закономірностей абстрактного та конкретно-предметного мислення.

Виклад основного матеріалу. Робота з комп'ютерними навчальними програмами (КНП) на уроках інформатики і музики відкриває перед учнями можливості експериментування з електронними звуками. А вибір медіазасобів для уроку музики, на якому застосовуються КНП, — питання педагогічної і дидактичної стратегії, особистої компетенції та інтересу до засобів, якими користуватиметься і учитель, і учні [8, с. 97].

Зокрема, В. Янкул у своїх наукових працях визнає, що комп'ютер у школі — це безальтернативний засіб підготовки найцікавішого матеріалу до уроків музики. Маючи під рукою тисячі необхідних файлів, які зібрано за тематичними каталогами, вчитель дає змогу одержати учням у декілька разів більше потрібної якісної інформації, яку вони встигають закріпити під час уроку (учням не залишається навіть домашнього завдання) [9, с. 21].

Слід пам'ятати що застосування комп'ютера на уроках музики в початковій школі зумовлюється функціональними навчально-виховними резервами, які закладені у комп'ютерній техніці та комп'ютерних навчально-розвивальних програмах і забезпечують:

- по-перше, отримання дітьми на уроці музики цікавої, доступної, яскравої музично-теоретичної інформації, якісного наочно-слухового аудіоматеріалу;
- по-друге, можливість урізноманітнення спектру музично-творчих завдань;
- по-третє, реалізацію індивідуального, диференційованого підходу до кожного учня початкової школи;

— по-четверте, розширення діапазону колективних, групових форм музичної роботи з включенням окрім інформаційних технологій інтерактивних методів навчання школярів.

Форми і методи використання ІКТ на уроці музики, на нашу думку, успішно поєднуються з новими інтерактивними технологіями навчання. У контексті використання ІКТ на уроках у початкових класах мета застосування інтеракцій полягає в організації такого навчального діалогу, коли кожний учень є рівноцінним партнером викладача. У результаті учень набуває не лише необхідних знань, умінь і навичок, формує у себе значущі для сучасного життя цінності та компетентності, але й вчиться відстоювати власну думку, аргументувати свою позицію під час дискусії. Як результат, у нього виникає потреба до нових знань.

Так, наприклад, на уроках музики в початкових класах можна використовувати такі інтерактивні технології «Прогнозування», «Мікрофон», «Мозковий штурм» з аналізом-рефлексіями та анкетуванням, групову кооперативну форму «Групування», а також рольові ігри на комп'ютері, обговорення в групах тощо. Співнавчання і взаємонавчання, створення атмосфери співробітництва дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [5, с. 5], допомагає знайти ефективні прийоми опанування музичним матеріалом з використанням комп'ютера, практично реалізувати цікаві варіанти комп'ютерних музично-творчих завдань.

Таким чином, сучасні підходи до організації уроків музики в початковій школі обумовлюють потребу у підготовці такого вчителя, який би на високому рівні здійснював навчально-виховну роботу з учнями із залученням ІКТ і мультимедійних засобів навчання, що спрямовані на всебічний культурний розвиток особистості дитини. Важливу роль у вирішенні цих завдань відіграє підготовка вчителя музичного мистецтва до використання ІКТ у своїй педагогічній діяльності.

На нашу думку, можна виокремити основні етапи подолання комп'ютерної некомпетентності педагогів-музикантів.

Перший етап — інформативний, на нашу думку, полягає в ознайомленні педагогів-музикантів із сучасним комп'ютерним програмним забезпеченням та практичним освоєнням можливостей глобальної інформаційної мережі інтернет. Наразі педагоги-музиканти мають на достатньому рівні оволодіти основними комп'ютерними програмами (пакет MicrosoftOffice, InternetExplorer, WindowsMedia, Paint, Pragma) та навчальними програмами з музики для дітей.

За допомогою програм пакету MicrosoftOfficeі учителі можуть створювати якісні і цікаві дидактичні матеріали: роздаткові, тестові, наочні матеріали, плани-конспекти, форми опитування, кросворди тощо.

Уміння користуватися глобальною мережею Internetстворить для вчителя можливість використовувати різноманітну наукову та мистецьку інформацію з будь-якої музичної теми; знаходити й аналізувати альтернативні джерела, що містять різні погляди на проблемні питання музичної педагогіки; поповнювати власну аудіотеку зібраннями необхідних для школи музичних записів творів народної, класичної та сучасної музики, які будуть використовуватися під час уроків.

WindowsMediaдасть можливість у якісному вигляді, зручному форматі прослуховувати і переглядати необхідні аудіо- та відеозаписи; копіювати музичні та відеофайли, створюючи навчальні диски із музичними творами та музичними відеофрагментами.

Особливо корисним для вчителя стане графічний редактор Paint, що дасть змогу створювати цікавий наочний матеріал, нотні таблиці та картки, графічні схеми, цікаво і нестандартно розробляти роздатковий, тестовийматеріал для учнів, виконувати творчі роботи (створювати малюнки) до прослуханої музики.

Ознайомлюючись з цікавою зарубіжною професійною інформацією за допомогою програми Pragma, можна здійснювати переклади з російської, французької, італійської та інших мов на українську; готувати доповіді, виступи на методичних семінарах та науково-практичних конференціях.

Слід детально ознайомитися із структурою та змістом навчально-розвивальних програм для школярів. Такими програмами є мультимедійна навчальна програма з музики, підготовлена

творчим об'єднанням NewMediaGeneration: «Музичний клас»(музична грамота), у якій поєднуються блоки музичної грамоти з блоками для вокально-хорової роботи, інструментального музикування, музичним матеріалом для слухання музики; комп'ютерні навчально-розвивальні програми (КНРП) «М. Мусоргський» і «П. Чайковський», присвячені творчості видатних композиторів минулого; програма «Класична музика», яка має великий навчальний та виховний потенціал, оскільки за її допомогою можна ознайомитися з музичними шедеврами світових композиторів.

Другий етап — методично-пошуковий — має враховувати кваліфікацію педагога-музиканта і передусім передбачає його самопідготовку, яка включає:

- набуття загальної компетенції з музично-теоретичних дисциплін; удосконалення знань і практичних умінь з музично-педагогічних дисциплін та з методики музичного виховання, включаючи опанування методики використання комп'ютера на уроці музики в початковій школі;
- опрацювання комп'ютерних дискових фондів із записами творів музичного мистецтва, передбачених програмою з музики для початкової школи; добір та комплектування аудіоматеріалів та інформаційних блоків для використання на уроках музики у процесі різних видів музичної діяльності дітей;
- накопичення власної дискотеки аудіозаписів, комп'ютерних дисків-енциклопедій, різноманітних комп'ютерних навчально-розвивальних програм з музики, що допоможуть методично забезпечити уроки музики.

Працюючи з мультимедійною навчальною програмою «Музичний клас», зокрема, блок «музична грамота», добираються цікаві вправи для сольфеджування і моделювання звуковисотного руху мелодії, завдання на опанування дітьми нотного запису. За допомогою комп'ютера учні вчать:

- виконувати тестові музично-теоретичні завдання та розробляти на їх основі власні варіанти музичних завдань для школярів;
- вчитися здійснювати слуховий аналіз запропонованого музичного фрагменту та будувати алгоритм такого аналізу для використання в початковій школі;
- сольфеджувати звукоряди і мелодії, виконувати вокально-хорові вправи;
- вправлятися в записі музичних диктантів. Моделювати мелодичний, ритмічний рух музичних фрагментів;
- інструментувати музичний матеріал (добирати темброве забарвлення для озвучення мелодії).

Великі методичні та навчальні можливості програм «М. Мусоргський» і «П. Чайковський». Інтегрований зміст цих програм дає можливість учителю засвоїти деякі алгоритми організації сприймання музики дітьми, розкрити художні закономірності розвитку та побудови творів мистецтва, їх художньо-образної мови. Наприклад, програма «М. Мусоргський», що присвячена циклу творів — сюїті «Картинки з виставки», передбачає прослуховування музичних творів з обов'язковою художньою ілюстрацією, що передає настрій і характер музики; після усіх прослуханих творів пропонує виконати тестові завдання на упізнавання фрагментів творів у формі комп'ютерної вікторини. Також з використанням програми можливо скласти для дітей завдання творчого характеру (намалювати головних героїв музичного твору, кольорами передати власний настрій, що виник після слухання музики тощо).

Програма «Класична музика», складається з одного великого блоку, який містить біографічні відомості про різних композиторів та їхні твори. При необхідності студенти зможуть прослухати будь-який музичний твір та роздрукувати біографічні матеріали про конкретного композитора, увійшовши у віконце «друк». Програма містить також тлумачний словник музичних термінів та скорочень, що можуть бути використані при поясненні нових понять і термінів на уроці музики в початковій школі.

Третій етап — творчо-практичний — передбачає апробацію у застосуванні комп'ютера і комп'ютерних навчально-розвивальних програм на уроках музики.

На цьому етапі слід практично апробувати власні методичні знахідки, що викристалізувалися у процесі практичних та лабораторних занять. З цією метою на уроках можна запропонувати виконувати послідовність творчих та репродуктивних завдань із використанням програм «Класична музика» і «Музичний клас»:

– опанування комп'ютерного звукоряду та створення карток-ідентифікацій для виконання музичних фрагментів за допомогою клавіш комп'ютера. Наприклад, після прослуховування фрагменту твору Чайковського «Лебедине озеро» (теми кохання), перед учнями ставиться завдання: підібрати (тобто відтворити) цей музичний фрагмент на комп'ютерному фортепіано у програмі «Музичний клас», користуючись клавіатурою (рис. 1);

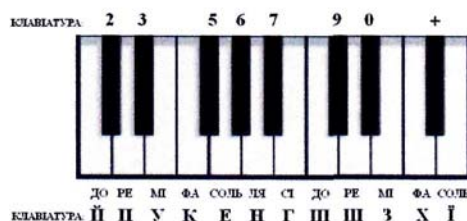

Рис. 1. Музична клавіатура програми «Музичний клас»

– визначення етапів виконання такого музичного диктанту, якими, відповідно, є тактування, визначення розміру, тональності, співінтонування (проспівування разом із звучанням музики) та нотний запис основної теми;

– створення картки-підказки для виконання музики дітьми у КНРП (підбір основної музичної теми за допомогою комп'ютерної клавіатури, Фіксування її за допомогою назв клавіш) (рис. 2);

Рис. 2. Фіксування нот на комп'ютерній клавіатурі

– створення партитур для комп'ютерного ансамблю музичних інструментів у вікні «Комп'ютерного фортепіано» програми «Музичний клас» для виконання учнями початкових класів (рис. 3).

Рис. 3. Створення партитур для ансамблю музичних інструментів засобами програми «Музичний клас»

Програма «Музичний клас» забезпечує такі можливості:

– прослуховувати тембри музичних інструментів, клацнувши мишкою по одному з інструментів запропонованого оркестру;

– обирати потрібну групу інструментів відповідно до музичного матеріалу, що будеаранжований;

– визначати сольний інструмент і відтворювати (підбирати) мелодію на клавіатурі. За допомогою комп'ютерної клавіатури моделюватимелодико-ритмічний супровід із партією для кожного інструменту;

- відтворювати змодельований матеріал на «Комп'ютерному фортепіано», вносити необхідні корективи;
- створювати нотний варіант партитури у графічному редакторі PAINT з використанням шаблонів нотних знаків тощо.

На рис. 4. наведено варіант партитури з музичним супроводом до пісні В.Верховинця «Печу, печу хлібчик».

Рис. 4. Вигляд партитур пісні В.Верховинця «Печу, печу хлібчик»

Четвертий етап — рефлексивно-оцінний характеризується тим, що на цьому етапі оцінюються здобуті результати у навчанні. Особливість рефлексивно-оцінного етапу у зверненні уваги на емоційні переживання, які виникають під час роботи, і взаємовідносини між членами колективу. Це можливість демонструвати свою здатність обдумувати та вирішувати поставлені питання й проблеми, відстоювати власну думку чи аргументувати позицію щодо особливостей використання комп'ютерів на сучасному уроці музики.

Отже, слід зазначити, що в умовах сучасної освіти комп'ютер є безальтернативним інструментом підготовки учнів. Інформаційне осучаснення та урізноманітнення форм і методів роботи з молодшими школярами на уроках музики сприятиме розвитку особистості учня, створюватиме надійне підґрунтя для мистецької освіти і самоосвіти кожної дитини.

Література:

1. Аткинсон Р. Человеческая память и процесс обучения / Р. Аткинсон.— М., 1980.—76-79с.
2. Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения. Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Педагогика и психология»./ Ю. Бабанский—М., 1987. — 80 с.
3. Балабан О. Комп'ютерне навчання на уроках музики. Рідна школа. / О. Балабан—М., 2002.—С. 64-65.
4. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія.— Вінниця : ДОВ Вінниця; 2005. — 366 с.
5. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, Г.І. Коберник та ін. — К., 2004. — 85 с.
6. Панченков А. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтеракт. технологій навчання / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. — К.: А.П.Н., 2003. — 72 с.
7. Проколієнко Л.М. Психологічні проблеми комп'ютеризації навчання/ Л.М. Проколієнко.— К., 1985. —15-21с.
8. Штепа В.В. Використання сучасних персональних комп'ютерів на уроках музики/ В.В. Штепа. —К., 1996.— 97-103 с.
9. Янкул В.А. Можливості та проблеми використання комп'ютера на сучасному уроці музики. Комп'ютер у школі та сім'ї / В.А. Янкул. — 2005. —21-22 с.

У статті досліджується шляхи використання інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютерних навчальних програм як засобу розвитку активно-творчого мислення учнів початкових класів на уроках музики.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерні навчальні програми, мультимедійні засоби навчання, навчально-розвивальні програми з музики.

В статье исследуются пути использования информационно-коммуникационных технологий, компьютерных учебных программ как средства развития активно-творческого мышления учащихся начальных классов на уроках музыки.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, компьютерные учебные программы, мультимедийные средства обучения, учебно-развивающие программы с музыки.

This paper examines the use of information and communication technologies, computer training programs as a means of active and creative thinking of students of elementary school music lessons.

Keywords: *information and communication technology, computer tutorials, multimedia training, educational and development programs for music.*

УДК 371.4./:316.647. 5. — 053.6

О.С. Матієнко
м. Вінниця, Україна

ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ ТА МЕТОДИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИ ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Сучасний світ переживає глибокі соціальні та геополітичні трансформації. Нетерпимість на усіх рівнях суспільного життя перетворилась в одну із глобальніших проблем. Її суть полягає в різкому загостренні протистоянь між окремими людьми, соціальними групами, країнами та культурами. Нетерпимість підриває фундаментальні принципи демократії та призводить до порушення прав людини. Тому перед педагогічною наукою стоїть важливе завдання — виховання підростаючого покоління громадян України на принципах толерантності як основі стабільного і демократичного життя.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасній зарубіжній та вітчизняній науковій літературі останнім часом проблемі толерантності присвячено чимало досліджень. Можна виділити окремі концепції та наукові школи, які найбільш плідно розробили психолого-педагогічні напрями зазначеної проблеми: філософські положення про сутність толерантності (Р. Валітова, Д. Зінов'єв, В. Лекторський, П. Кінг та ін.); педагогіка ненасильства (А. Козлова, В. Муралов, В. Сітаров та ін.); педагогіка культури миру (С. Дем'янчук, М. Кабатченко, А. Сиротинко та ін.); виховання у дусі толерантності (О. Грива, А. Погодіна, Т. Солдатова, В. Тишков, Л. Шайгерова, О. Шарова, О. Швачко та ін.); психологічна основа толерантності (К. Бондирева, І. Вільш, Д. Коленов та ін.). Особливе місце займають роботи, які присвячені формуванню толерантності та інтолерантності в освіті (С. Булард, Х. Вільде, Р. Крісті, К. Уейк та ін.). Проте, незважаючи на досить ґрунтовний аналіз учених, поки що недостатньо висвітленими залишається характеристика принципів толерантності в системі гуманістичного виховання та їх значення у формуванні особистості підлітка.

Метою статті є розкриття змісту загальнопедагогічних принципів виховання та шляхів їх реалізації при формуванні толерантності у підлітків.

Виклад основного матеріалу. Наразі в Україні проводиться значна робота, мета якої не допустити конфронтації, зняти напруженість, консолідувати людей навколо ідеї незалежності, демократизації та економічного відродження. Наша країна активно підтримує програму культури миру та толерантності. Адже утверджувати нові форми життя здатна особистість, яка, соціалізуючись у сучасних умовах, набувала б відповідних рис і якостей, що характеризують її як громадянина. Виховання такого громадянина неможливе без формування у нього такої якості особистості як толерантність.

У перекладі українською поняття «толерантність» — це терпимість. Терпимість до чогось своєрідного, істотно відмінного — чиєсь думки, позиції, переконань. Це досить містке та глибоке поняття. Воно торкається і міжнародних відносин, і діалогу культур, і міжетнічних та міжконфесійних взаємин, і міжособистісних відносин.

Толерантність означає повагу, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості.

Найповніше зміст цього поняття, на нашу думку, дала А. Погодіна. Вона зазначає, що